

XLVII. LETNIK 1927 II. ŠTEVILKA

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO

Pogovor z Rihardom Jakopičem

Grafik M. Maleš je stavil slikarju Rihardu Jakopiču naslednja vprašanja:

- 1.) Rojstni podatki in študij.
- 2.) Kaj mislite o slovenski moderni umetnosti, zlasti o Pilonu?
- 3.) Ali je umetnost potrebna proletarcu?
- 4.) Ali je pravi umetnik odvisen od publike?
- 5.) Kaj mislite o slovenski grafiki?
- 6.) Jaz mislim, da je v bratih Kraljih manj slovenskega kot se v splošnem misli. Preveč grobega in neestetičnega germanskega impresijonizma je v njih, posebno pri Francetu. Toda kljub temu sta razen Pilona najmarkantnejši pojav v slovenski moderni umetnosti. Kaj mislite o tem?
- 7.) Študirali ste na Nemškem in ni prav nič nemškega duha v Vaših delih, niti v mladostnih ne; Vaši kolegi niso bili tako trdni. Vaš impresijonizem je bolj (po čuvstvovanju) podoben francoskemu — pa tudi ne, saj so Vam sami priznali, da ste povsem lastni. Zdi se mi, da Vam je živela slovenska pesem tako globoko v duši, da Vam je postala p r a v a notranja potreba, torej ste v tem zrcalu gledali i pot bodočnosti?
- 8.) Vi ste največ napravili za našo upodabljačo umetnost. Da se Vam ni prav nič upognila hrbtenica — odkod ta moč?
- 9.) Ali poznate kakega slikarja, katerega dela Vam izredno ugajajo?
- 10.) Mi morete povedati število Vaših najboljših del?
- 11.) Kaj mislite o češki umetnosti?
- 12.) Hofrat Menzel pravi, da je impresijonizem umetnost lenobe — in Vi?

*

R. Jakopič je pripovedoval takole:

Pretežka so Vaša vprašanja za moj način razmišljanja in izražanja, da bi mogel kar tako na hitro in povsem točno nanje odgovarjati. Kaj naj na primer povem jaz iz svojega oddalje-

nega stališča javnosti zanimivega o češki umetnosti, ko so o tem predmetu že obširno razpravljali mnogi domači in tuji strokovnjaki. Glede točk 2. in 6. je treba pomisliti, v kaki obliki in do katere meje se spodobi staremu umetniku govoriti javno o svojih mladih stanovskih tovariših, zlasti o onih, ki jih je usoda določila, da prevzamejo skrb in odgovornost za bodoči razvoj slovenske upodabljalne umetnosti. Koliko more moje javno izrečeno mnenje v tem ali onem oziru koristiti prizadetim umetnikom (kar je v prvi vrsti važno) in koliko more pomagati javnosti do razumevanja in spoštovanja njih stremljenja. Točka 8. je jako zanimiv problem, vreden življenskega dela strokovnjaka filozofa ali naravoslovca. Znano mi je, da so se pečali že nekateri učenjaki s tem vprašanjem, ostali pa so le pri slutnjah in domnevah.

Še nekaj o obliki svojega izpovedovanja. Interview je mojemu okusu približno tako simpatičen izum kot na primer mišja past, je praktična metoda občevanja žurnalistov z visokimi in najvišjimi reprezentanti sodobne človeške družbe, kot so: ministri in druge državotvorne korifeje, finančni kapetani, šampijoni, velepožeruhi in sleparji, fabrikanti belomišnih idej in človeških opic in komedijanti raznih vrst in struj, seveda odlični, jaz pa sem pohleven človek in ne spadam med nje.

Uvidim pa, da imate najboljšo voljo opozarjati javnost na skromne rezultate našega težkega prizadevanja in morebiti na ta način koristiti stanu, ki je pri nas zadnji med zadnjimi. Zato bom skušal umisliti se za nekaj ur v vlogo kake jugoslovanske kapacitete in po možnosti korektno odgovarjati na stavljena mi vprašanja, morda pobere ta ali oni iz mojih besed vendarle kako zrnce zase.

1. Rojen sem v Ljubljani 12. aprila leta 1869. Po splošno izobraževalni dresuri, ki pa se ni posebno obnesla, naj bi se pričelo sistematično specializiranje. Pa božja roka me je zgrabila in določila pot mojemu življenju. Šolal sem se eno leto na dunajski akademiji upodabljalnih umetnosti, eno leto na akademiji v Münchnu, dve do tri leta v presledkih v Ažbetovi slikarski šoli v Münchnu. Potem sem se ozrl še malo po drugih krajih in pot me je pripeljala tudi v Prago, ki je name tako mogočno učinkovala, da sem sklenil ostati tam dalj časa. Porabil sem priliko in vstopil v tamošnjo akademijo k prof. Hynaisu, kjer sem ostal en semester.

Ko pa je modrost zastopnikov praške občine sklenila podreti velik kos starega mesta in so se pod marko higijene in napredka začeli kazati prvi znaki človeškega špekulantstva, se me je lotila žalost in zapustil sem to veličastno staro mesto.

Poskušal in okušal sem potem mnogo v svojem življenju. Tudi sem razstavljal v raznih mestih večjidel skupaj s svojimi tovariši

v klubu «Sava». Vedno pa me je zasledovala neka misel, ki mi ni dala miru. Kako zvabiti vse slovenske umetnike v središče naše domovine, kjer bi potem z združenimi močmi in zavednim delom «osrečevali» svoj narod in same sebe. Otroške sanje! Minile so. Zdaj se mi je duša oddehnila in v samoti se mi razširja svet.

2. Kakor ploha ob viharju so se razlili curki človeške sramote po vsem svetu. Kako naj bi bilo ob tej hudi uri prizaneslo edino le umetnosti in posebej še slovenski! Duh požrešnosti je objel zemljo. S tresočim srcem moramo zreti, kako se mnogi izmed tistih, ki so bili poklicani, da kažejo človeštvu pot v srečnejšo bodočnost, pogrezajo v močvirju sodobnosti. V divjih krčih se zvijajo hrepeneče duše, stremeče iz pekla grehot, kvišku v sveži zrak. Vse se nahaja v zmedi. Duh norosti je omračil človeško pamet tako, da se siromaki norčujejo iz sebe in svoje nesreče. V blatu svojih grehov se valjajo in zdi se jim, kot da plavajo nad oblaki naravnost proti Marsu. S trepetajočimi udi in spačenimi obrazi plešejo skozi življenje svojo aktivistično mizerijo, misleči, da romajo na božjo pot. Megle se vlečejo skozi človeške duše.

In vendar pridejo zopet dnevi, nas pa ne bo več, da bi se mogli veseliti, ko se nebo zvedri. Zasijalo bo solnce sprave nad krvavo dolino ponižanja in takrat mogoče tudi naš ubogi trpinčeni narod ne bo zavržen, morda poboža tudi njega še kak gorak žarek. Takrat pa bo praznovala tudi umetnost svoj veliki dan vstajenja in mislim, da bodo tudi Slovenci poleg, da pomagajo izpirati madeže sramote in ponižanja.

Pa kam so me zanesle moje misli! Saj ste hoteli, da se razgovarjava o slovenski umetnosti, o nežni rožici, o drobni ptičici naše majhne siromašne, prelepe in ljubljene domovine. Glejte! Če so bile vrabčku pristrižene peroti, se potem revež še včasih spozabi in poskuša sfrčati, kot mu je bilo prirojeno. Ko pa uvidi, da le ne gre, se naposled žalostno čivkajoč vda in še vesel mora biti, če ga ogreje kak solnčni žarek in more tu in tam malo poskakavati. Vrabček je naša umetnost, pristrižene peroti so razmere, v katerih mora revica životariti, solnčni žarek pa je božja radost, ki obseva in ogreva vsa bitja na zemlji od najvišjega do najnižjega in tudi našega ubogega vrabčka. Tako je bilo včasih, tako je tudi še danes, le življenje se je hudo zveržilo.

Pa zdi se mi, da postajate že malo nepotrpežljivi, kajne? Mika Vas slišati, kaj mislim o naših mladih in najmlajših? Saj spadate sami med nje, razumem torej, da Vas ima radovednost. Ne vem, ali so se Slovenci morda res v čem pregrešili, ali pa jih Bog prav posebno ljubi, da jim pošilja toliko nadlog. Kakor gob po dežju vas je zraslo! Od vseh vetrov naše mile domovine ste se zbrali, iz

Gorenjske, Štajerske, iz Dolenjske in Krasa, in skoraj vsi ste dobre volje, le malo čemernežev je med Vami. Naj se Vas Bog usmili! Govoriva prav po domače, mislim, da se bova tako bolje razumela. Pisana družba je to, kakor je pisano naše življenje, precej popleskana z internacijonalnim modernizmom. Eni so trdnější, drugi šibkejši, kakor je to pač predpisano v zakonih tega življenja. Nekateri med njimi so take vrste, ki hodijo nazaj, kakor raki, ker jih je strah pred samim seboj. Ti so izgubljeni in bodo črtani iz življenja umetnosti, kajti življenje gre naprej, za nami so spomini in sanje. So pa zopet drugi, ki kolebajo sem ter tja, ker se ne vedo kam dejati, ne morejo naprej, ne nazaj. Reveži so bolehní, tesno jim je pri srcu in njih duše so plahe. Morda jih ozdravi čas? Morda jih vrže življenje ob tla? Pa še drugačne vrste tičkov premore naš rodovitni narod, ki so boljšega zdravja in jim ne zmanjkuje sape. Vrte se v kolobarjih, eden naprej, drugi za njim, kakor psi za mačko. To so naši sodobniki, modernisti, aktivisti, mašínisti in kolektivistí. Prav radi tudi slišijo, če jih kdo imenuje revolucionarce, ker jim to dobro dé. Ker so dinamični, lahko preskačujejo iz enega kolobarja v drugega, in utegne se pri tem zgoditi, da odleti ta ali oni preko tira in se znajde tam kje ob strani, kjer ima potem priliko iztreznjen preišljevatí, kam naj jo sedaj krene. Le enega pa iščejo moje oči. Kje je tisti, ki koraka naprej kakor Mojzes skozi puščavo, stremeč v življenje in kažoč mlademu zarodu pot v obljubljenó deželo. Kje je? Moje oči ga ne vidijo. Morda se še kje skriva in se nam razodene, ko pride njegova ura. Morda ga slovenska mati še ni rodila. Pride pa gotovo, prav gotovo pride, ker ga naš narod potrebuje. Smehljate se. Ne verjamete mi, kajne? In vendar je tako. Odprite oči in ozrite se naokoli. Naše kraljestvo ni od tega sveta. Kar se je rodilo iz materijalizma, je vse puhlo in goljufivo, je od danes do jutri. Prave reve smo v primeri s tistimi internacijonalnimi velemogotci, ki umejo še slepariti zbegano človeštvo z grmadami zlata. In tudi nje bo usoda zalotila, preden se zavedó. Kaj pa mi, sirote, pehamo se okrog in se žremo med seboj, kot da bi se po vsej sili hoteli čimprej ugonobiti, menda samo zato, da nas drugi laže skubejo in da smemo občudovati par tucatov domačih milijonarjev, ki nosijo točno po ameriških navodilih svoje nosove pokonci in se napihujejo, kakor žabe, preden zaregljajo. Ubožci, tudi vam že včasih huda prede, kajne? In marsikateremu izmed vas stopajo včasih v samotnih urah potne kaplje na čelo? — Ali smo postali res že popolni norci, da moramo plesati, kakor nam drugi godejo? Tuji in domači špekulanti in njihovi hlapci nam mešajo pamet in

trgajo zadnje cape raz naša telesa. Taka je naša svoboda, taki so sadovi prosvetljene dobe, dobe požrečnosti.

Le v duhu je naša svoboda. Tu ni carinskih mej, nikdo te ne vpraša, koliko milijonov cekinov premore narod, iz katerega si se rodil. Tu smo enaki med enakimi. Vzbudimo se in obrnimo svojo pot, da nas usoda ne iznenadi.

V. P i l o n. Spoznal sem ga, ko se je vračal v razcapani vojaški uniformi iz ruskega ujetništva, ukažljen, nadepoln mladenič. Razkazoval mi je svoje študije, ki jih je slikal v ujetništvu, akvarele odločno impresijonističnega značaja, vseskozi dela mladega pa jako močnega talenta. Potem se je šolal v Pragi, Florenci in naposled v Parizu. Zdaj spada Pilon v krogu svojih tovarišev med najodločnejše pripadnike internacionalnega modernizma. Po svojem značaju pa se od njih močno razlikuje, enostavnejši je in treznejši, resen in temeljit v svojem stremljenju — tudi v posnemanju, kar je v splošnem znak mladosti in šolanja. Pa Pilon je pameten človek, on ve, kaj hoče. Priznati moram sicer, da mi je postalo njegovo hotenje nekoliko temno, česar so seveda krivi le moji stari možgani. Mislim pa, da ne bo treba predolgo čakati, ko nam bo vsem očitno, kam pelje smer njegovega stremljenja in prizadevanja. Pridejo leta, ko se mora človek odločiti, ali naj vrže od sebe bergle in dá brco spaki mode in sodobnosti, ali mu bolje kaže, da krevlja dalje po sledovih danes slavljenih mojstrov. Mnogo je sicer znamenitih umetnikov med nami, katerim služiti bi ne bila ravno sramota, nad njimi pa je veliki mojster, ki kaže žejnim dušam pot skozi puščavo. Srečen, kdor se mu bliža z žunaškim srcem.

3. Umetnost je materijalizacija duha po volji neke skrivnostne, s človekom tesno združene sile. Je torej bistven del človeka in zato potrebna človeštvu in posamezniku, in ker je znanost dognala, da spada tudi proletarec v družbo pravega človeka, torej tudi temu. Brez umetnosti bi bil človek pohabljenec, kakor tiger brez krvoločnosti.

4. Vse stvari na svetu, materija in duh, drobci in celote živé razgibane od dveh mogočnih sil v medsebojni odvisnosti, v neprestanem menjavanju in izpreminjanju, in kadar bi ponehale te sile, tedaj se podere svet. Istemu zakonu je podvržen ves človeški rod, ravnotako posameznik, kakor tudi pravi umetnik, seveda vsak na svoj način, po količini svoje energije.

5. Kje naj začnem? Mislim, da prepustimo našim umetnostnim zgodovinarjem tisto, kar je bilo. Tako daleč je od nas in mračno. Leta 1900. je napočil dan slovenske umetnosti. In kmalu nato so se začeli kazati prvi poskusi slovenske grafike. Nekaj mladih

umetnikov združenih v «Vesni», se je s posebno vnemo oprijelo te stroke in se polagoma uveljavilo v slovenski javnosti. To so pijonirji naše sodobne grafike, ki so ji dali svoj poseben značaj.

Zdaj pa jih je prišlo kar cela vrsta mladih talentov, ki so se posvetili skoraj izključno le grafiki, tako da smemo upravičeno trditi, da je treuutno vsa moderna slovenska upodablajoča umetnost pretežno grafičnega značaja. Šolali so se po raznih krajih Evrope: na Dunaju, v Pragi, v Italiji, Nemčiji in Parizu. Vsi so še mladi, zato se tudi v njih delih poznajo še močni vplivi raznih šol in struj. Tok časa jih je objel in le plaho sili na dan tisto, kar je vsakemu posebej lastnega. Potrpimo še nekaj let.

6. Brata Kralja sta bogato obdarjena umetnika pristnoslovenskega tipa, četudi se včasih malo po nemško, malo kvatrocentistično, pa tudi prav po domače spakujeta, kar povzroča v javnosti seveda mnogo jeze in zgražanja, med kritiki pa iskreno vzhičenje. Stvar pa morebiti ni tako zelo nevarna, saj imata brata Kralja dosti lastnega pristnega materiala v sebi, da bi jima ne bilo treba okrog beračiti in kozolcev preobračati. Pa vsak človek ima svoje muhe, samo da mu prehudo ne zabrenče. Zdi se mi, da je France že izven te nevarnosti, Tone pa se tudi že pomalem oddaljuje od nje. Po svoji umetniški sposobnosti in ekspanzivnosti in še radi nekih drugih okoliščin sta brata Kralja poklicana, da za dolgo vrsto let odločilno vplivata na nadaljnji razvoj slovenske upodablajoče umetnosti. Naj bi se zavedala odgovornosti svoje misije in se prizadevala iztrebiti iz svojih src vse tiste človeške lastnosti, ki ju zadržujejo v svobodnem umetniškem razmahu. Naj bi se zlasti Tonetu zjasnila njegova zamračena duša, da bi mogel s čistim očesom gledati v skrivnosti življenja.

7. V zadregi sem in ne vem, kako naj bi Vam odgovoril. Privadil sem se že tako samemu sebi, da se mi ne zdi prav nič čudno, če sem tak, kakršen sem. Tudi je v redu, da so drugi drugačni. Mora že tako biti, da jo vsak tiček malo po svoje zavije. Sicer bi bila grozna puščoba na svetu in mislim, da bi že zdavnaj vsi pomrli od dolgega česa. Res so tudi taki, o katerih menite, da niso dosti trdni. Zdi se mi, da se v njih motite. Njih delo je zgrajeno na solidnih temeljih. Izšli so iz časa in gredo naprej. Pot njihovega življenja pa je ravna in jasna. Tudi ti so potrebni, drugim v vzgled in radi ravnotežja, da preveč ne zdivjamo. Njih imena ostanejo zapisana v zgodovini slovenske umetnosti za vedno.

8. Vsakemu človeku je dano toliko moči, kolikor je potrebuje, da prehodi določeno mu pot do konca. Če mu pa pridejo naproti nepričakovane sile in ga tarejo skrbi in beda in se mu krči srce v gneči neumnosti, da ga jame zapuščati pogum, tedaj se ga usmili

Bog in mu dá zreti košček svoje neskončnosti, da more zopet sesati sok življenja kjerkoli: iz žarkov solnca, iz teme noči, iz radosti srečnih, iz solz zavrženih, iz duha lilije, iz daljave zvezd, iz paradiza mladosti, iz temne zarje bodočnosti.

9. Oh, toliko jih je, da se mi kar v glavi vrti, če se oziram naokoli. Po vseh kotih in krajih strašijo in razsipajo drobce lepote. Iz starih časov prihajajo in se mešajo s sodobnostjo kakor sanje z resničnostjo. Bogata in pestra družba, veliki in majhni, žalostni in veseli. Kar vse navprek jih ljubim, najsi bo že radi oblikovalne sile, radi lepote fantazije, širokosti duše, bistrosti očesa, ali radi nežnosti čuvstvovanja, — kar navprek jih ljubim, kakor ljubim vsakega v trenutku, ko mu duša zapoje. Iz te pisane družbe spominov, sanj in vsakdanjosti pa rastejo mogočne prikazni iz davnih, zlatih dni, duhovi — iz nebes nam v tolažbo poslani, brezčasni, nesmrtni: Michelangelo, Rembrandt, Tintoretto, Grünewald, El Greco...

10. Prišli ste s svojim vprašanjem malo prezgodaj in ne morem Vam danes drugega reči kot: ničla. Vse moje dosedanje delo je bilo le iskanje, učenje in poskušanje, včasih malo boljše, včasih slabše, kakršno je bilo pač vreme. Nahajam pa se ravnokar v stadiju najintenzivnejšega študija in dela in gotovo bo še kaj iz tega. Pa dnevi beže, kakor lastavice v jeseni. Nimam več mnogo časa, zlasti ker mi jemljejo življenske nadloge več kot polovico življenja. Hiteti moram, da me čas ne prehití. Prosim Vas, oglasite se zopet čez nekaj let pri meni; morda se do takrat prerijem skozi goščave in puščave tega življenja in Vam lahko ustrežem z boljšim odgovorom. Morda? Povedati Vam hočem pri tej priliki še nekaj. Naša domovina je majhna in majhni so njeni ljudje; kakor ponižne živalce lazijo skozi vsakdanjost; skoro vsakega poznam in skoro vsak pozna mene in prav prijazno se pozdravljamo. Kadar pa se priklati pošast bede, takrat postane široko naokoli vse prazno in pusto. In naša nova povečana domovina? Oh! Kako je majhna in uboga — ne! Dosti ima prostora za razne ujedinjene in neujedinjene — pa govoriva malo bolj potihem, mladi ste še in škoda bi Vas bilo — torej prostora je dovelj, le za slovenskega umetnika ni prostora v tej deželi.

Pa nikar ne obupavati, saj se pretaka še gorka kri po naših žilah. Nekateri pravijo sicer, da se staram in je čas, da grem v penzijo. No — izgledam res že kakor kak Jeremija. Število mojih let pa, ki se jih je že toliko nabralo, da bi skoraj mogel pričeti s praznovanjem svojih jubilejev, se dá dognati iz mojega rojstnega lista. Zanimivejše bi bilo, ako bi mi moji prijatelji hoteli povedati, koliko je še pameti v meni in koliko so vredne moje

mišice in — kar je posebno važno, če se že govori o penziju, kje je tista Indija-Koromandija, kjer bi mogel uživati zasluženi ali nezasluženi svoj pokoj, seveda v krogu svoje družine, h kateri prištevam sedaj še tri polhe in eno mačko, potem nekoliko drage mi stare šare in spominov in nekaj beračev, mojih starih prijateljev, ki so blizu mojemu srcu, ker so reveži, pa še kaj povrhu, kar je v skladu z mojimi ambicijami. Kje je tista dežela mojega penzija? No — pa oni imajo svoje možgane, jaz pa sem navaden človek, zato mislim takole: človek živi tako dolgo, dokler ne umre. Ker pa nima moja duša še nikakega poželenja po smrti in imam poleg tega še nekaj prav važnih opravkov na tej zemlji, ki mi jih nihče ne odvzame, zato moram in hočem živeti, kakor stoji zapisano v svetem pismu, psalm 89, 10.

Ako bi pa usoda drugače določila in me pritisnejo skrbi in beda predčasno ob tla, potem je bilo moje življenje pač le skromna epizoda v življenju slovenske umetnosti. Potem se bo tudi nad menoj izpolnila usoda, ki je zadela že marsikaterega slovenskega umetnika. Kajti mi smo ubogi sinovi beraškega naroda, ki nima kruha in nima srca za nas, ki blodimo skozi življenje, kakor revne duše v vicah.

11. Češki narod zavzema med ostalimi slovanskimi narodi svoje posebno stališče. Obkoljen od tuje kulture je moral previdno sprejemati dobre in slabosti te kulture, obenem pa braniti svojo narodno samostojnost. Zato se je razvil v njem čut praktičnosti v taki meri, kot pri nobenem drugem slovanskem narodu. Njegova umetnost pa, materijelno bogato fundirana, se je mogla nemoteno od sovražnih okoliščin pravilno razvijati, tako da je danes v zvezi z bogato razvito umetnostno obrtjo pravi odsev češke narodne duše.

12. Dnevi slave so minili, pot življenja se je nagnila navzdol. Po dokončanem delu so popustile ustvarjajoče sile in mrak je legel na utrujeno dušo. Le topi spomini na davne prekrasne čase so ostali in tu pa tam še je plaho vzplamenelo hrepenenje po izgubljenem raju, dokler ni popolnoma zamrlo.

Med tem pa, ko je ugašala luč staremu času, je začelo kliti mlado, sveže življenje. Kakor spomladi, ko zapiha topli jug, je vztrepetalo novo hrepenenje. Sililo je na dan, spočetka po malem, potem pa si je dalo s polno paro duška. To se je zgodilo 15. aprila leta 1874. ob priliki neke razstave, ki so jo priredili nekateri zavedni »uporniki in norci« na Boulevardu des Capucines 35 v Parizu.

Kako sta javnost in kritika sprejela in skozi desetletja razumela ta za življenje upodablajoče umetnosti senzacionalni dogodek, nam pripoveduje s preprostimi besedami Théodor Duret v svoji knjigi »Impresionisti«. Tako torej se je vršilo rojstvo tiste umet-

nosti, ki jo imenuje Menzel «umetnost lenobe» in katero je tudi on sam odkril, ker do danes vsaj meni še ni bila znana te vrste umetnost. Priimek «impresionist» pa je kritika dala dotičnim umetnikom po neki razstavljeni Cl. Monetovi sliki «Impression» z žaljivim namenom kot psovko. Ime se jih je prijelo in polagoma udomačilo po vsej Evropi, obenem pa zapeljalo javnost in kritiko do napačnega razumevanja novega stremljenja in zdi se mi, da si še dandanes marsikateri kritik ni povsem na jasnem o bistvu tega pokreta.

Impresionizem torej ni impresionizem, niti ni umetnost lenobe, ampak je ravno nasprotno atentat na duševno lenobo, je po stoletja trajajočem izkoriščanju in uživanju tradicionalnih sredstev do onemoglosti edino razodenje, ki razširja možnosti umetniškega izražanja do nedoglednih mej. Če je torej Menzel res izustil navedene besede (kar se mi pa ne zdi povsem verjetno) morebiti ob priliki takega interviewa, tedaj gotovo ni vedel, kaj ali o čem govori. Sicer pa se nikar preveč ne razburjajva radi te zadeve, kajti kar je imel Menzel javnosti važnega povedati, to je razodel v svojih delih. Glejte! In pri tej priči se zopet uresničuje Goethejev izrek: Umetnik ustvarjaj, ne govôri! Zato pa mislim, da storiva dobro, če se tudi midva spametujeva in končava. Ure najinega pogovora so se itak že hudo raztegnile in važnejše dolžnosti naju kličejo.

Igo Gruden: Božična poslanica

Kričim v temó in vijem bolne roke
v megló negibno kakor molk gorovja:
od svetlih prstov, spetih pod oboke,
— o bratje, slišite njih tužne zvoke? —
odsev naj pade v žalostna domovja
onkràj mejá,
kjer ste po delu v strahu in nemiru
se zbrali vsi k božičnemu večeru
od kobariških hribov do morjá.

O dom moj rodni! sèn, nikdar izsanjan,
ki sem izgnan in za ljubav preganjan
prevzel ga dedno izpod tvojih kril,
gori zdaj v meni kakor kindžal v zarji
krvavo plameneči pod viharji,
zveni in toži,
ko veter z juga se od morja sproži